

Аналіз
діяльності центрів, відділень, кабінетів медичної допомоги
підліткам та молоді
«Клініка, дружня до молоді» України за 2023 рік
(Романенко Л.В.)

Розвиток медичних служб, дружніх до молоді: «Клініка, дружня до молоді» (далі - КДМ) в Україні було розпочато в 1997 році в рамках співробітництва Дитячого Фонду ООН/ЮНІСЕФ в Україні з Урядом України у відповідності статті 24 «Конвенції ООН про права дитини», «Європейської стратегії охорони здоров'я дітей та підлітків, 2015-2020», рекомендацій ВООЗ та ЮНІСЕФ (Adolescent Friendly Health Services, Making it Happen, Женева, 2002), наказів МОЗ України від 02.06.2009 №№ 382, 383).

Мета створення КДМ: профілактика ризикової поведінки, збереження фізичного та психічного здоров'я (профілактика вживання ПАР, психічних розладів, суїцидів, ІПСШ, ВІЛ-інфекції, небажаної вагітності, тощо).

КДМ надають комплексну медико-соціальну допомогу підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу». Основними принципами цього підходу є добровільність, доброзичливість та доступність послуг, не осудливий підхід.

Міжнародними критеріями та характеристиками щодо надання «дружніх до молоді» послуг визначено, що:

- вони доступні та орієнтовані на дітей підліткового віку та підходять їм;
- їх можна отримати в доступний час та в доступному місці;
- допомога розрахована на відвідувачів незалежно від статі, соціального статусу, віросповідання та етнічної належності;
- вони надаються в доступній для дітей підліткового віку формі;
- розраховані на ті цільові групи, які найбільш вразливі, та на тих, які потребують допомоги;
- є комплексними та ефективними;
- надаються безкоштовно та за доступними цінами в закладах, які мають право надавати платні послуги відповідно до ліцензії.

Для забезпечення роботи КДМ МОЗ України, за технічної підтримки Дитячого фонду ООН/ЮНІСЕФ, ВООЗ, була розроблена необхідна нормативна база (деякі накази спільно з Міністерством соціальної політики), а саме накази, методичні рекомендації, керівництва для оцінки/переоцінки центрів/відділень/кабінетів медичної допомоги підліткам та молоді на відповідність статусу «Клініка, дружня до молоді», програми щодо навчання спеціалістів для роботи в КДМ. Діючі накази регламентують діяльність КДМ, зокрема організацію роботи, стандарти надання медико-соціальної допомоги, порядок їх взаємодії з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та ін.

Перша КДМ була відкрита в 1998 році в структурі дитячої клінічної лікарні №6 м. Києва.

**Кількість КДМ в розрізі регіонів
станом на 01.2023**

Кількість КДМ				Кількість КДМ			
	2021	2022	2023		2021	2022	2023
Вінницька	2	2	2	Одеська	4	3	4
Волинська	-	-	-	Полтавська	-	-	-
Дніпропетровська	4	2	2	Рівненська	-	-	-
Донецька	7	1	1	Сумська	3	3	3
Житомирська	2	1	-	Тернопільська	6	7	7
Закарпатська	5	3	3	Харківська	1	1	1
Запорізька	5	2	1	Херсонська	1	1	1
Ів-Франківська	5	5	5	Хмельницька	7	6	6
Київська	1	1	1	Черкаська	3	2	1
Кіровоградська	1	-	-	Чернівецька	2	2	2
Луганська	1	-	-	Чернігівська	-	-	-
Львівська	5	4	3	Київ	4	4	4
Миколаївська	5	4	3	НДСЛ «Охматдит» МОЗ України	1	1	1
РАЗОМ					75	55	51

Найбільша кількість КДМ - 144 працювало в 2014 році (25 з них були створені за фінансової підтримки ЮНІСЕФ). Протягом останніх трьох років кількість КДМ зменшено у два рази, станом на 01.01.2023 року в Україні працювали 51 «Клінік, дружніх до молоді» (без урахування тих, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях та в районах де ведуться (нещодавно велись) активні бойові дії).

Впродовж 2022-2023рр. у зв'язку з невизначеністю місця КДМ в рамках реформування охорони здоров'я, дефіцитом кадрів та проведенням активних бойових дій припинили або тимчасово призупинили свою діяльність 25 КДМ, з них 20- в 2022р., ще 5 – в 2023р.

Якщо в 2018 році в Україні не було жодного регіону без «Клінік, дружніх до молоді», то станом на 01.01.2023 року в 8-х областях не працює жодна КДМ. Припинили свою діяльність всі КДМ в Волинській – 5, Полтавській – 3, Рівненській – 1, Чернігівській – 2, Кіровоградській – 2, Луганській – 1.

Центр медичної допомоги підліткам та молоді Запорізької обласної дитячої лікарні було в свій час відкрито за фінансової підтримки Дитячого Фонду ООН/ЮНІСЕФ, яка надавалась двічі. Він був першим в Україні сертифікований на відповідність критеріїв ВООЗ щодо надання «дружніх» до молоді послуг. В подальшому, саме цей Центр відігравав значну роль в розвитку таких послуг в Запорізькій області і був взірцем для КДМ всієї України. Щорічно в Центрі отримували допомогу 3-4 тисячі підлітків та молоді. В 2021 році Центр було переведено в модель «кабінету», а в 2023 році – робота його тимчасово призупинена.

При цьому, є приклади підтримки з боку місцевої влади діяльності «Клінік, дружніх до молоді», та їх ефективної роботи в т.ч. в рамках оптимізації закладів охорони здоров'я. Так,:

- З 1 березня 2022року, у зв'язку з реорганізацією студентської поліклініки м Одеси, відділення "Клініка, дружня до молоді" студентської поліклініки

приєднано та ефективно працює в структурі КНП "ЦПМСД N2" Одеської міської ради. До 2022 року асигнування для роботи відділення «КДМ» КНП «Міська студентська поліклініка» Одеської міської ради були передбачені за рахунок місцевої влади – міської цільової програми «Здоров'я», затвердженої рішенням Одеської міської ради. Але з початком 2022 року дане фінансування було призупинено. На сьогодні фінансування відділення забезпечено контрактуванням з НСЗУ (9 пакет).

Аналіз діяльності «Клінік, дружніх до молоді» України за 2023 рік нами отримано від 50 КДМ (без урахування тих, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях та в районах де ведуться (нещодавно велись) активні бойові дії).

В 2023 році заклади охорони здоров'я України, надавали допомогу матерям та дітям в умовах повномасштабного вторгнення рф в Україну.

Війна завдала значної шкоди системі охорони здоров'я України - руйнування медичної інфраструктури, неможливість дотримання норм профілактики та лікування, брак медичних кадрів в деяких регіонах та порушення логістичних зв'язків та інш.

За даними ООН, вимушеними переселенцями стало понад 10 млн осіб: близько 4,9 млн стали внутрішньо переміщеними особами. Це означає, що люди, які переселилися в інші регіони України, в т.ч. підлітки і молодь, шукали можливість отримати послуги охорони здоров'я в цих регіонах.

Кількість КДМ в розрізі закладів

	2021	2022	2023
Заклади охорони здоров'я для дітей	25	24	18
в.т. обласна дитяча лікарня, НДСЛ «Охматдит» МОЗ України	10	9	9
Заклади охорони здоров'я для дорослого населення в т.ч.:	50	31	33
• Центральні районні лікарні, районні лікарні/поліклініки	16	12	9
• Центри первинної медико-санітарної допомоги	7	7	5
• Студентські лікарні\поліклініки	2	1	1
Центр проф-ки та боротьби зі СНІДом, ШВД, наркодиспансер, Центр планування сім'ї, пологовий будинок (ж/к), міські лікарні\поліклініки, КДЦ, СМСЧ	25	10	4
Разом	75	55	51

Відповідно до наказу МОЗ України від 02.06.2009 № 382 статус «Клініка, дружня до молоді» має 94,8% працюючих відділень (центрів, кабінетів) медичної допомоги підліткам та молоді. Впровадження оцінки центрів, відділень, кабінетів медико-соціальної допомоги підліткам та молоді на відповідність статусу КДМ показало, що саме дотримання стандартів є шляхом надання якісної медичної допомоги підліткам та молоді. Але в 2021 – 2023 роках робота з оцінки та переоцінки цих підрозділів була тимчасово призупинена у зв'язку з карантинними заходами (COVID - 19) та повномасштабним військовим вторгненням РФ в Україну.

Моделі КДМ

На сьогодні КДМ працюють в наступній моделі:

- Центр – 4 (2023р.);
- Відділення –11 (2023р.) проти 16 (2022р.);
- Кабінет –36 (2023р.), проти 35 (2022р.).

В таких регіонах, як м. Київ, Львівська, Дніпропетровська, Одеська, Сумська, Вінницька, Хмельницька області працюють КДМ в моделі центрів/відділень із виділенням достатньої кількості штатних посад у відповідності до вимог наказу МОЗ № 383.

Кадри

Головним в забезпеченні ефективної роботи КДМ є наявність підготовлених кваліфікованих кадрів.

Спеціалісти	2022 Кількість посад			2023 Кількість посад		
	штатних	зайнятих	фізичних осіб	штатних	зайнятих	фізичних осіб
Медичний персонал	148	122,75	232	122,5	117,5	213
Лікарі всього, в т.ч.	100,25	84,5	185	76,2	72,5	171
педіатр/терапевт/лікар підлітковий/лікар загальної практики/сімейної медицини	24,5	22,5	46	20,5	20,25	40
акушер-гінеколог/гінеколог дитячого та підліткового віку	21,75	16,5	38	20,5	18	45
Дерматовенеролог	12,75	10	29	12,25	12,25	34
уролог/андролог	7,5	5,5	16	7,25	6,25	15
Психіатр	9,25	8,25	17	7,75	7,5	16
медичний психолог	8	6,25	14	7	6,75	12
Нарколог	1,5	1,5	10	1,5	1,5	9
Середній медперсонал, всього	47,75	38,25	47	46,5	45	42
Немедичний персонал, всього	32,25	29,25	54	28,5	26,25	51
Психолог практичний	26,25	23,25	36	25,75	32,5	31
спеціаліст ЦСССДМ	4	4	11	1,25	1,25	13
Юрист	2	2	7	2	2	7
Інший персонал, всього	15,75	12,25	25	12,25	12,25	28
медичний реєстратор	8	4,5	15	6	5,5	10
РАЗОМ	196	164,25	311	163,25	156	292

Для забезпечення діяльності КДМ України у 2023 виділено 163.25 штатних посади, проти 196 – у 2022 році. При цьому, до надання послуг підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу» залучено 292 спеціалістів, проти – 311 - у 2022 році. Половина з цих фахівців надають вказану допомогу за переадресацією не перебуваючи в штаті КДМ. Більшість фізичних осіб працює за сумісництвом на 0,25/0,5 посади, переважно це - лікарі та психологи. Підготовка спеціалістів з питань надання медико-соціальних послуг на принципах «дружнього підходу», в т.ч. з питань добровільного консультування та тестування на ВІЛ здійснюється на семінарах-тренінгах, циклах тематичного удосконалення. На сьогодні, близько 90% персоналу, який працює в штаті КДМ та залучений до надання медичної допомоги клієнтам КДМ пройшов вказане навчання.

Налагоджена і продовжується підготовка спеціалістів КДМ та первинної ланки з питань надання медичної допомоги підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу», з питань добровільного консультування та тестування на ВІЛ на циклах тематичного удосконалення, в т.ч. дистанційних. Найбільш активно в цьому напрямку працюють: Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика та кафедра педіатрії №3 та неонатології Навчально-наукового інституту післядипломної освіти Харківського національного медичного університету (ННІ ПО ХНМУ). Внесені зміни до Програм тематичного удосконалення, ПАЦ, семінарських занять спеціалістів, які надають допомогу підліткам та молоді, в т.ч. на первинному рівні та лікарів-інтернів за тематикою: «Принципи «дружнього підходу» при наданні медичної допомоги підліткам та молоді».

Підготовка фахівців здійснюється в т.ч. на базі «Клінік, дружніх до молоді», які є клінічними базами кафедр (КДМ м. Києва, Одеси та інш.).

Продовжена активна робота щодо інтеграції в роботу спеціалістів закладів охорони здоров'я України «дружнього підходу» в наданні медичної допомоги підліткам та молоді.

Так, з ініціативи МОНРЦ в 2023 році здійснені наступні заходи:

- Проведено, 18 онлайн семінарів- тренінгів «Дружній підхід в наданні медичних послуг з сексуального та репродуктивного здоров'я підліткам та молоді» для медичних працівників України, які надають допомогу підліткам та молоді. Дані тренінги будуть продовження впродовж 2024 року.
- Проведено 3 тренінги (в офлайн-режимі) в м. Києві для співробітників «Клінік, дружніх до молоді» м. Києва та України «Актуальні питання надання медико-соціальних послуг підліткам та молоді»; за підтримки БФ «Здоров'я жінки та планування сім'ї»;
- Надруковано, за фінансової підтримки ФНН, 1000 екземплярів методичних рекомендацій (МР) «Сучасні моделі надання медичної допомоги підліткам та молоді в різних клінічних ситуаціях». Дані МР будуть передані медичним працівникам ЗОЗ України, передусім – первинної ланки.

Основні показники роботи КДМ за 2022 рік

Показники	2023		2022	
	абс.	%	абс.	%
Первинних:	29900	52,2%	32862	51,4

Юнаки	13070	42,3%	15019	45,7
Дівчата	16830	63,9%	18467	56,2
Повторних:	28227	47,8%	31068	48,6
Юнаки	9224	32,61%	9944	32,01
Дівчата	19003	64,4%	20629	66,4
Загальна кількість	58127		63930	

З урахуванням того, що впродовж 2023 року припинили свою діяльність ще 5 «Клінік, дружніх до молоді» та у зв'язку з карантинними обмеженнями та військовою агресією РФ проти України, загальна кількість звернень у 2023р. Складає 58127, проти 63930 – в 2022 році, що менше на 7,5% ніж в попередній рік. Впродовж року найбільша кількість звернень спостерігалась до КДМ у Львівській обл. – 9625, м. Київ – 9482, Одеській обл. – 6285, Хмельницькій обл. – 6043.

При цьому до КДМ в моделі відділень та центрів в середньому звернулось від 2 до 3 тисяч пацієнтів. Кількість звернень до Кабінетів, які переважно працюють в сільській місцевості в структурі ЦРЛ, РЛ, ЦПМСД не повний тиждень, не повний робочий день, коливалась від 200 до 700. Не зважаючи на не велике навантаження спеціалістів Кабінетів вважаємо, значення КДМ в моделі Кабінету, особливо в сільській місцевості важко переоцінити, оскільки від 200 до 700 підлітків та молоді, в т.ч. з числа тимчасово переміщених осіб, мають змогу отримати необхідну медико-соціальну допомогу на принципах «дружнього підходу» спеціально підготовленим персоналом. При цьому, слід звернути увагу на необхідність більш повного обліку відвідувань клієнтів КДМ до спеціалістів, які надають вказану допомогу за переадресацією.

У структурі звернень повторні - складають 47,8 % у 2023р., проти 48,6% у 2022р. Найбільша кількість повторних звернень у КДМ Сумської (66,6%) Львівської (42,6%) областей та м. Києва – 59,1% при передбаченому Тимчасовими стандартами показнику якості надання медичної допомоги для КДМ (50%).

Переважає кількість клієнтів зверталися до лікарів акушер-гінекологів – 35,1%, до педіатра/терапевта/лікаря ЗПСМ – 24,8%, до лікаря психіатра – 11,1%, до лікаря-дерматовенеролога – 8,0%, до лікаря психолога – 6%, до лікаря уролога-андролога – 4,1%, до лікаря-психотерапевта – 2,1%, лікаря-сексопатолога-0,1%, інших лікарів - 8,1%.

Вікова структура відвідувачів

Вік відвідувачів	2023		2022	
	абс.	%	абс.	%
14-18 років	32725	56,3	33561	52,5
Юнаки	12011	36,7	13502	40,2
Дівчата	20714	63,3	20059	59,8
18-24 років	17380	29,9	19006	29,7
Юнаки	5822	34,9	6139	32,3
Дівчата	11558	66,5	12988	68,3
Інші	8022	13,8	11363	17,8
РАЗОМ	58127		63930	

Вікова структура клієнтів КДМ у 2022р. особливо не відрізняється від такої у 2022р.: найбільшу питому вагу складають діти підліткового віку 14-18 років, як основна цільова група – 56,3% (52,5% - у 2022 р.), серед них дівчат – 63,3% (59,8% - у 2022 р.). У віковій групі після 18 років питома вага дівчат складає 66,5% (68,3%- у 2022 р.).

Вікова група з 10 до 14 років та старше 24 років складає 13,8% проти 17,8%, - в 2022р.

Розподіл відвідувачів КДМ за місцем проживання

Місце проживання	Кількість відвідувачів			
	2023		2022	
	абс.	%	абс.	%
Місто	46269	79,6%	53012	82,9
Село	11742	20,2%	10597	16,6
Без певного місця	116	0,2	321	0,5
РАЗОМ	58127		63930	

Серед клієнтів КДМ у 2023р. 79,7% - мешканці міста (82,9% - у 2022 р.), мешканці села – 20,2% (16,6% -у 2022 р.), що говорить про недостатню кількість діючих КДМ в сільській місцевості, без певного місця - 0,2% – 0,5% (- 2022 р.)

Скерованість відвідувачів

Місце проживання	Кількість відвідувачів			
	2023		2022	
	абс.	%	абс.	%
Самозвернення	39526	68	43904	68,7
Спеціалістами ЛПЗ	8545	14,7	8882	13,9
Спеціалістами навч. закладів	3336	6,6	4026	6,3
Спеціалістами ЦСССДМ	2012	2,6	2209	3,5
Інші	4708	8,1	4909	7,7
РАЗОМ	58127		63930	

Переважає більшість клієнтів звертається до КДМ, як і в минулому році шляхом самозвернення - 68% (68,7%- в 2021р.) що свідчить про достатню інформованість цільової групи про наявність та переваги медико-соціальної допомоги. Інформованості цільової групи щодо діяльності КДМ сприяють: розміщення інформації на інтернет ресурсах (сторінки КДМ у ФБ та Інстаграм), «сарафанне радіо» серед молоді методом «рівний-рівному», інформаційні зустрічі фахівців у закладах освіти з дітьми та батьками та ін. Дещо зменшилась кількість відвідувачів, які скеровувалися до КДМ спеціалістами ЛПЗ – 14,7% (13,9% - 2021р.).

Структура причин індивідуальних звернень до КДМ

Причини звернень		2023		2022	
		абс.	%	абс.	%
Всього		58127		63930	
З приводу захворювань, в т.ч.:		29243	49,4	28258	44,2
1	Репродуктивна сфера	15791	54	14594	51,6
1.1	Хвороби сечостатевої системи	5131	32,5	4200	28,8
1.2	Запальні захворювання придатків матки	2432	15,4	1993	13,7
1.3	Розлади менструального циклу	3916	24,8	3753	25,7
1.4	ІПСШ	2053	13	2370	16,2
1.5	Інші	2258	14,3	2278	15,6
2	Розлади психіки та поведінки	8820	14,9	14512	22,7
2.1	В т.ч. : Через вживання алкоголю	1208	13,7	1219	8,4
2.2	Через вживання наркотичних та інших психотропних речовин	1041	11,8	740	5,1
2.3	Інші	6571	74,6	12553	86,5
3	За захворювання шкіри	5682	9,6	2280	8,1
4	Інші захворювання	15451	21,5	4962	17,6
З приводу консультувань, в т.ч.:		53099	89,7	61217	95,7
1	З методів контрацепції	12743	24	15874	24,8
2	З профілактики ВІЛ/СНІДу	20709	39	19962	31,2
3	З приводу вагітності	1274	2,4	1450	2,3
4	З проблем загального психічного здоров'я	17906	15,9	12994	20,3
5	З проблем сексуальних відносин в підлітковому віці	8443	10,8	6605	10,3
6	З правових питань	265	0,5	438	0,7
7	З інших питань	3717	7	3894	6,1
З приводу психологічної допомоги, в т.ч.:		15569	26,3	11829	18,5
1.1	Кризові звернення з приводу взаємовідносин з батьками, однолітками, сексуальним партнером, сексуального насилля,	3846	24,7	4751	40,2
Звернення по «Телефону довіри»		3748		3570	

В структурі звернень:

- з приводу захворювань - 49,4%;
- з приводу психологічної допомоги - 26,3%.
- індивідуальним консультуванням охоплено 89,7% клієнтів.

Оскільки профілактичний напрямок є основним в роботі КДМ, індивідуальним консультуванням охоплено 53099 - 89,7% клієнтів, з них 39% отримали консультування з питань профілактики ВІЛ-інфекції, чому сприяє і впровадження проведення добровільного консультування та тестування на ВІЛ-інфекцію (ДКТ) в умовах КДМ. На другому місці – консультування з питань репродуктивного здоров'я – 26,4% (методів контрацепції та проблем сексуальних відносин в підлітковому віці). На третьому місці - консультування з проблем загального психічного здоров'я – 15.9%.

З приводу захворювань у 2023р. звертались до КДМ 49,4% клієнтів, проти 44,2% в 2022 році. Основними причинами звернень були: проблеми у репродуктивній сфері, на другому місці – розлади психіки та поведінки, на третьому - захворювання шкіри.

До психологів звернулось 26,3% клієнтів, проти 18,5% - в 2022р.

Послугами «Телефону довіри» у 2022р. скористалися 3748 клієнтів КДМ, проти 3570 - в 2022 році.

Робота КДМ з питань консультування та тестування на ВІЛ-інфекцію (KіT)

З метою профілактики ВІЛ/СНІДу та розширення доступу до добровільного консультування і тестування на ВІЛ серед підлітків та молоді, ДКТ запроваджено в діяльність «Клінік, дружніх до молоді» (відповідно до вимог Тимчасових стандартів надання медичної допомоги підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу»).

Консультування і тестування на ВІЛ в умовах КДМ України

Рік	Кількість осіб охоплених передтестовим консультуванням			Проведено тестування на ВІЛ						Виявлено позитивних результатів	
				за допомогою швидких тестів		методом ІФА		Всього			
	Разом	в т.ч.		До 18р.	Старші 18р.	До 18р.	Старші 18р.	До 18р.	Старші 18р.	До 18р.	Старші 18р.
		До 18р.	Старші 18р.								
2022	12190	5440	6750	2569	3128	695	1427	3264	4555	2	
2023	10757	4714	6043	2147	3036	739	2003	2886	5039	7- 0,2%	6-0,1%

Мотивація до проходження тестування на ВІЛ є важливою складовою різних форм інформаційно-освітньої роботи, яка в т.ч. здійснюється і співробітниками КДМ України з наданням інформації про найближчу установу, де підліток може безкоштовно й анонімно пройти тестування на ВІЛ, в т.ч. і безпосередньо в КДМ.

Впродовж 2023 року кількість клієнтів, яким було проведено ДКТ в умовах «Клінік, дружніх до молоді» України складає 7925 осіб, проти 13757 осіб в 2021р., що пов'язано зі зменшенням кількості КДМ та з недостатнім забезпеченням тестами на ВІЛ існуючих КДМ.

За ініціативи методично-організаційного навчально-ресурсного центру НДСЛ «Охматдит» МОЗ України та за підтримки БФ «Здоров'я жінки та планування сім'ї» в 2023 році діючі «Клініки, дружні до молоді» були забезпечені засобами захисту (презервативами), необхідними для забезпечення профілактичної роботи з підлітками та молоддю. Всього передано для КДМ України 113040 презервативів.

Інформаційно-освітня робота

Профілактично-просвітницька робота в КДМ – це один з основних напрямків діяльності.

У практику «Клінік, дружніх до молоді», запроваджені диференційовані за віком освітні програми та різноманітні форми і методи профілактичної роботи найбільш ефективними з яких є інтерактивні, а серед методів – «рівний–рівному».

Індивідуальними формами профілактичної роботи (консультування) в 2023р. охоплено 62,8% клієнтів, проти 67,7% в 2021р., що є достатньо високим. Серед групових форм інформаційно-освітньої роботи переважають інтерактивні методи, зокрема бесіди.

Назва заходу	2022		2023	
	Кількість	Охоплено	Кількість	Охоплено
Індивідуальні форми профілактичної роботи (консультування)	61217	95,7%	52140	89.7%
Групові форми профілактичної роботи	4173,3	54498	3823	61831

Інформаційно-освітня робота здійснювалась, як в офф-лайн так і в он-лайн режимі.

«Клініки, дружні до молоді» активно співпрацюють з навчальними закладами регіонів. Впродовж року відбулись тематичні зустрічі фахівців КДМ зі старшокласниками та батьками у навчальних закладах, в т.ч. і в форматі відео -

конференцій.

- На сьогоднішній день, практика проведення онлайн зустрічей та консультацій різноманітного формату набуває все більшої популярності. В соціальних мережах на сторінках окремих закладів, «Клінік, дружніх до молоді» розміщуються інформаційні матеріали, онлайн-записи проведення занять, які користуються широким попитом серед підписників.

У зв'язку з карантинними заходами та в умовах повномасштабного вторгнення РФ в профілактичних напрямках роботи були задіяні он-лайн комунікації, зокрема чати в месенджерах, оголошення та повідомлення в групах Facebook, на сторінках "КДМ", департаментів охорони здоров'я в Facebook та Instagram...

Внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави діти та підлітки стають жертвами війни оскільки є найуразливішою верствою населення. Оскільки кількість постраждалих дітей зростає фахівці "Клінік, дружніх до молоді", які працюють з дітьми війни, прагнуть знайти нові способи допомогти їм. Визнано, що рання допомога дітям у тому, як впоратися зі стресом від війни та жити як біженець, може бути корисною і дозволить запобігти розвитку проблем надалі.

Профілактична допомога різного напрямку, зокрема психологічна допомога підліткам та молоді під час війни допомагає отримати внутрішні ресурси для подолання негативних емоцій та переживань викликаних війною, мати можливість отримати медико- психологічну допомогу в Клініці, отримати інформацію про поведінкові ризики, які можливі в молодіжному середовищі та приєднатися до команди волонтерів...

Підвищення знань про сексуальне та ґендерно зумовлене насильство серед підлітків і молоді дають їм змогу будувати гармонійні взаємини з оточуючими та запобігати проявам насильства.

Молодь усе більше часу проводить у онлайн-просторі, особливо якщо їхнє навчання відбувається у дистанційному форматі, тому спеціалісти КДМ поширюють інформацію щодо базових правил кібербезпеки, а саме:

- ♦ уникати поширення особистої інформації;
- ♦ усвідомлювати, що те, що потрапляє в Інтернет - назавжди лишається там;
- ♦ не ділитись особистими паролями з друзями або незнайомцями;
- ♦ додавати у друзі лише тих, кого знають особисто у реальному житті;
- ♦ при бажанні реально зустрітись з людьми з віртуальності – інформувати про це близьких, перевіряти усю інформацію;
- ♦ вміти натискати кнопки «заблокувати» або «поскаржитись» при зіткненні з неприйнятним контентом.

В разі ситуації насильства та небезпеки в інтернет середовищі стосовно дітей та молоді, для клієнтів КДМ доступною є інформація щодо можливості звернення за консультацією та отримання її Безкоштовно. Анонімно. Конфіденційно 24/7:

- на Національну гарячу лінію для дітей та молоді: 📞 0 800 500 225;
- Telegram: @CHL116111;
- Instagram: @childhotline_ua;
- Facebook: childhotline.ukraine.

Також фахівці КДМ інформують молодь про інформаційний сайт #SUPPORT_ME, за допомогою якого підлітки та молодь мають можливість

отримати важливу інформацію та відповіді на багато запитань стосовно здоров'я, зокрема психічного та репродуктивного.

Практично всі «Клініки, дружні до молоді» використовують в своїй роботі інтернет-ресурси. Серед кращих КДМ, які створили інтернет-сайти, сторінки в соц. мережах та використовують їх в т.ч. і для забезпечення більш широкого доступу клієнтів до послуг КДМ (електронний запис на прийом до спеціалістів та інш.) слід відмітити наступні:

- КДМ м. Шостка Сумської області:
https://m.facebook.com/groups/235705546971431?bac=MTYwNjgzMzY2ND04NTYxNjM1NTE1OTIyOTE6ODU2MTYzNTUxNTkyMjkxLDAsMDoyMDpLdz09&multi_permlinks
- КДМ м. Суми:
https://www.facebook.com/groups/kdm.sumy/posts/1732300153640510/?comment_id=1732626826941176
- КДМ м. Івано-Франківськ:
<https://www.facebook.com/groups/kdm.if>
- КДМ м. Умань Черкаської області:
<https://www.facebook.com/groups/UmanKDM>
- Клініка психічного здоров'я дітей, підлітків та молоді «Діалог»
<http://www.kdm.lviv.ua/>; www.depressia.net.ua;
- КДМ м. Одеса: <https://www.facebook.com/groups/661284783998438>

Попри те, що деякі КДМ тимчасово призупинили свою роботу (зона бойових дій, тимчасово окуповані території) фахівці цих КДМ продовжують реагувати на звернення клієнтів у будь-яких доступних месенджерах (особисті моб.телефон («сарафанне радіо»), вайбер, телеграм, ватсап, інстаграм, фейсбук), надають консультативну допомогу, як з медичних так, особливо, і з психологічних питань. Часто спеціалісти КДМ отримують вдячні відгуки за надану допомогу, пораду, підтримку.

З 2015 року співробітники «Клінік, дружніх до молоді» та тренери залучені до надання онлайн - консультацій підліткам та молоді на онлайн платформі «Центр знань» з профілактики ВІЛ Українського інституту соціальних досліджень ім. О.Яременка та порталу SupportME Міжнародного благодійного фонду «Українська Фундація Громадського Здоров'я», які створені за підтримки Дитячого фонду ООН «ЮНІСЕФ».

Діяльність КДМ здійснюється за активного **соціального партнерства** з працівниками центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та громадськими організаціями. Взаємодія забезпечується на підставі укладених угод про співпрацю. Серед партнерів «Клінік, дружніх до молоді» Одеський благодійний фонд «Дорога додому», Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» та інші.

Участь молоді в діяльності КДМ

Для більш ефективної роботи КДМ до різних видів діяльності КДМ (планування роботи, надання послуг, оцінка якості послуг, інш.) залучаються добровільні помічники (волонтери) переважно з числа учнівської та студентської молоді. У 2023 році залучено до роботи в КДМ 299 волонтерів. Найбільша кількість волонтерів залучена в роботі КДМ Івано-Франківської, Тернопільської, Львівської областей та м.Києва.

Організаційно-методичне забезпечення та моніторинг впровадження заходів спільних проектів МОЗ та ЮНІСЕФ, ВООЗ, Фонду народонаселення ООН, що направлені на покращання здоров'я дітей та матерів здійснює Методично-організаційний навчально-ресурсний центр НДСЛ «Охматдит» МОЗ України.

На місцях координують впровадження заходів щодо розвитку медичної допомоги підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу», діяльності «Клінік, дружніх до молоді» Регіональні організаційно-методичні моніторингові центри, які створені відповідно до наказу МОЗ України від 28.10.2011 № 715. Серед кращих є Регіональні Центри Миколаївської, Запорізької, Одеської, Львівської областей.

ВИСНОВКИ

Розвиток медичних служб, дружніх до молоді: «Клініка, дружня до молоді» в Україні було розпочато в 1997 році в рамках співробітництва Дитячого Фонду ООН/ЮНІСЕФ в Україні з Урядом України у відповідності статті 24 «Конвенції ООН про права дитини», «Європейської стратегії охорони здоров'я дітей та підлітків, 2015-2020», рекомендацій ВООЗ та ЮНІСЕФ (Adolescent Friendly Health Services, Making it Happen, Женева, 2002), наказів МОЗ України від 02.06.2009 №№ 382, 383).

КДМ надають комплексну медико-соціальну допомогу підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу». Основними принципами цього підходу є добровільність, доброзичливість та доступність послуг, не осудливий підхід.

Позитивним результатом розвитку цього напрямку є те, що включно до 2014 року було створено та діяло 144 КДМ в усіх регіонах України, 25 з них були створені за підтримки ЮНІСЕФ.

Проте, у зв'язку з невизначеністю місця КДМ в рамках реформування охорони здоров'я, дефіцитом кадрів, починаючи з 2017 року розпочалось закриття КДМ і станом на 2021 рік кількість їх зменшилась вдвічі та становила -74. Впродовж 2022-2023рр, в умовах військової агресії рф, 24 КДМ припинили або тимчасово призупинили свою діяльність. На сьогодні не працює жодна КДМ в Кіровоградській, Волинській, Чернігівській, Рівненській, Житомирській, Луганській та Полтавській областях.

Без розгляду питання щодо включення медичних послуг дітям підліткового

віку на основі «дружнього підходу» до «Вимог до надання медичних послуг за Програмою медичних гарантій», визначення місця КДМ в межах реформування системи охорони здоров'я дана тенденція до закриття КДМ може продовжитись.

Налагоджена і продовжується підготовка спеціалістів КДМ та первинної ланки з питань надання медичної допомоги підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу», з питань добровільного консультування та тестування на ВІЛ на циклах тематичного удосконалення, в т.ч. дистанційних. Найбільш активно в цьому напрямку працюють НУОЗ України імені П.Л. Шупика та кафедра педіатрії та неонатології Харківської медичної академії післядипломної освіти.

З урахуванням того, що впродовж 2023 року припинили свою діяльність ще 5 «Клінік, дружніх до молоді» та у зв'язку з карантинними обмеженнями та військовою агресією РФ проти України, загальна кількість звернень у 2023р. складає 58127, проти 63930 – в 2022 році, що менше на 7,5% ніж в попередній рік. Впродовж року найбільша кількість звернень спостерігалась до КДМ у Львівській обл. – 9625, м. Київ – 9482, Хмельницькій обл. – 6043, Одеській обл. – 6285.

Кількість звернень до Кабінетів, які переважно працюють в сільській місцевості в структурі ЦРЛ, РЛ, ЦПМСД не повний тиждень, не повний робочий день, коливалась від 200 до 700. Попри невелике навантаження спеціалістів КДМ в моделі Кабінету, їх значення, особливо в сільській місцевості, неможливо недооцінювати, оскільки від 200 до 700 підлітків та молоді, в т.ч. з числа тимчасово переміщених осіб, мають змогу отримати необхідну медико-соціальну допомогу на принципах «дружнього підходу» спеціально підготовленим персоналом. При цьому, слід звернути увагу на необхідність більш повного обліку відвідувань клієнтів КДМ до спеціалістів, які надають вказану допомогу за переадресацією.

У структурі звернень повторні - складають 47,8 % у 2023р., проти 48,6% у 2022р. Найбільша кількість повторних звернень у КДМ Сумської (66,6%) Львівської (42,6%) областей та м. Києва – 59,1% при передбаченому Тимчасовими стандартами показнику якості надання медичної допомоги для КДМ (50%).

Оскільки профілактичний напрямок є основним в роботі КДМ, індивідуальним консультуванням охоплено 52140 - 89,7% клієнтів, з них 39% отримали консультування з питань профілактики ВІЛ-інфекції, чому сприяє і впровадження проведення добровільного консультування та тестування на ВІЛ-інфекцію (ДКТ) в умовах КДМ. На другому місці – консультування з питань репродуктивного здоров'я – 26,4% (методів контрацепції та проблем сексуальних відносин в підлітковому віці). На третьому місці - консультування з проблем загального психічного здоров'я – 15.9%.

З приводу захворювань у 2023р. звертались до КДМ 49,4% клієнтів, проти 44,2% в 2022 році. Основними причинами звернень були: проблеми у репродуктивній сфері, на другому місці – розлади психіки та поведінки, на третьому - захворювання шкіри.

До психологів звернулось 26,3% клієнтів, проти 18,5% - в 2022р.

Послугами «Телефону довіри» у 2022р. скористалися 3748 клієнтів КДМ, проти 3570 - в 2022 році.

Переважна кількість клієнтів звертались до лікарів акушер-гінекологів – 35,1%, до педіатра/терапевта/лікаря ЗПСМ – 24,8%, до лікаря психіатра – 11,1%,

до лікаря-дерматовенеролога – 8,0%, до лікаря психолога – 6%, до лікаря уролога-андролога – 4,1%, до лікаря-психотерапевта – 2,1%, лікаря-сексопатолога-0,1%, інших лікарів - 8,1%.

КДМ співпрацюють з іншими закладами охорони здоров'я, ЦСССДМ, громадськими і міжнародними організаціями, які опікуються питаннями надання допомоги підліткам та молоді, в тому числі групам ризику щодо ВІЛ-інфікування.

Здійснюються заходи щодо інтеграції медичних послуг підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу» в роботу спеціалістів первинної ланки системи охорони здоров'я. Так, з ініціативи МОНРЦ в 2023 році здійснені наступні заходи:

- Проведено, 18 онлайн семінарів- тренінгів «Дружній підхід в наданні медичних послуг з сексуального та репродуктивного здоров'я підліткам та молоді » для медичних працівників України, які надають допомогу підліткам та молоді. Дані тренінги будуть продовження впродовж 2024 року.
- Проведено 3 тренінги (в офлайн-режимі) в м. Києві для співробітників «Клінік, дружніх до молоді» м. Києва та України «Актуальні питання надання медико-соціальних послуг підліткам та молоді»; за підтримки БФ «Здоров'я жінки та планування сім'ї».

Впровадження системи оцінки/переоцінки центрів, відділень, кабінетів медико-соціальної допомоги підліткам та молоді на відповідність статусу КДМ показало, що саме дотримання стандартів є шляхом дотримання якості медичної допомоги підліткам та молоді. Проте, у зв'язку з карантинними обмеженнями та військовою агресією РФ проти України в 2020-2023 роках дана робота була тимчасово призупинена. Важливим є поновлення даної роботи в 2024 році.

Продовжувалась робота з добровільного консультування та тестування підлітків та молоді на ВІЛ в умовах КДМ.

Профілактично-просвітницька робота в КДМ – це один з основних напрямків діяльності. У практику «Клінік, дружніх до молоді», запроваджені диференційовані за віком освітні програми та різноманітні форми і методи профілактичної роботи найбільш ефективними з яких є інтерактивні, а серед методів – «рівний–рівному». У зв'язку з карантинними заходами та в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави, в профілактичних напрямках роботи були широко задіяні он-лайн комунікації, зокрема чати в месенджерах, оголошення та повідомлення в групах Facebook, на сторінках “КДМ”, департаментів охорони здоров'я в Facebook та Instagram...

Спеціалісти «Клінік, дружніх до молоді» залучені до надання онлайн - консультацій підліткам та молоді на онлайн - платформі:

- «Центру знань» Українського інституту соціальних досліджень ім. О. Яременка;
- БФ «Здоров'я жінки і планування сім'ї»;
- порталу SupportME Міжнародного благодійного фонду «Українська Фундація Громадського Здоров'я».

Для більш ефективної роботи КДМ до різних видів діяльності КДМ (планування роботи, надання послуг, оцінка якості послуг, інш.) залучаються добровільні помічники (волонтери) переважно з числа учнівської та студентської молоді.

З метою подальшого впровадження та розвитку «дружніх до молоді» медико-соціальних послуг дітям, підліткам та молоді в Україні в 2024 році необхідно:

1. Продовжити роботу щодо інтеграції медичних послуг підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу» в діяльність закладів охорони здоров'я, передусім - первинної ланки, медичних працівників навчальних закладів I-II ступеню, загальноосвітніх шкіл.
2. Забезпечити подальше впровадження добровільного консультування та тестування на ВІЛ-інфекцію (ДКТ) в умовах КДМ.
3. Продовжити впровадження в діяльність закладів охорони здоров'я України, в т.ч. в діяльність «Клінік, дружніх до молоді» «дружнього підходу до постраждалого», питань профілактики та реагування на гендернообумовлене насильство, булінг у школі, суїцидальну поведінку серед підлітків та молоді.
4. Забезпечити надання комплексної медичної допомоги, налагодження тісної взаємодії з різноманітними службами з метою адресного перенаправлення підлітків та молоді;
5. В діючих функціях «Клінік, дружніх до молоді» посилити наступні:
 - проведення профілактичної роботи серед підлітків та молоді направленої на пропаганду здорового способу життя, на збереження психічного здоров'я;
 - індивідуальну роботу з підлітками з питань психічного здоров'я, профілактики суїцидальних і депресивних розладів з використанням різних видів консультування, в тому числі мотиваційного, за принципом «рівний рівному»;
 - організація і проведення онлайн – консультування ;
 - популяризація послуг, орієнтованих на підлітків. Ведення сайту КДМ – можливо одного на область з дублюванням інформації в найбільш популярні в області сайти та групи. Ведення кожною КДМ сторінки в соціальних мережах, найбільш популярних серед підлітків з постійним удосконаленням інформації.
 - Участь підлітків та молоді для кращого прийняття рішень щодо послуг, орієнтованих на підлітків.
6. Забезпечити проведення навчання в т.ч. в онлайн-режимі (вебінари, семінари-тренінги, цикли ТУ) спеціалістів, які працюють з підлітками та молоддю, в т.ч. первинної ланки (лікарі загальної практики сімейної медицини, медичні сестри), з питань надання медичної допомоги підліткам та молоді на принципах «дружнього підходу», що включають питання психічного здоров'я, профілактики ВІЛ-інфекції, ІПСШ, проведення процедури ДКТ, репродуктивного здоров'я, гендернообумовленого насильства та ін., із застосуванням виїзних та дистанційних форм навчання.
7. Поновити проведення переоцінок діючих Центрів/відділень/кабінетів медичної допомоги підліткам та молоді на відповідність статусу «Клініка, дружня до молоді», які були тимчасово призупинені в 2020-2023 рр., у зв'язку з карантинними обмеженнями та військовою агресією РФ проти України (наказ МОЗ №382 від 02.06.2009 «Про затвердження Тимчасових стандартів надання медичної допомоги підліткам та молоді»).
8. Винести на розгляд МОЗ, НСЗУ із залученням представництва ЮНІСЕФ в Україні питання щодо визначення місця КДМ в межах реформування системи охорони здоров'я, включення медичних послуг дітям підліткового віку на принципах «дружнього підходу» до «Вимог до надання медичних послуг за Програмою медичних гарантій».

Використана література:

- Європейська стратегія «Здоров'я і розвиток дітей і підлітків» 2015 – 2020;
- Зауваження загального порядку № 20 (2016) про реалізацію прав дитини в підлітковому віці;
- Резолюція конференції «Підлітки в Україні: права, потреби та впровадження Загального коментаря № 20 у державній політиці» 12 квітня 2018 р.
- Стратегія ЮНЕЙДС: Цілі сталого розвитку. URL: <https://unaids.org.ua/ua/about-unaids/strategiya-stalogo-rozvitku>
- Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» від 05.12.2012 р. № 5460-17. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1972-12>
- Розпорядження КМУ від 27 грудня 2017 р. № 1018-р «Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року»
- Наказ МОЗ №382 від 02.06.2009 «Про затвердження Тимчасових стандартів надання медичної допомоги підліткам та молоді»
- Наказ МОЗ №383 від 02.06.2009 «Про удосконалення організації надання медичної допомоги підліткам та молоді»
- Стан та чинники здоров'я українських підлітків: моногр. / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, О. Р. Артюх та ін.; наук. ред. О. М. Балакірева. – К. : ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка, 2011;
- Посібник Надання медико-соціальних послуг дітям та молоді на основі дружнього підходу, Київ, 2008;
- Всеукраїнське дослідження 2018 року: «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» (HBSC) (Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка);
- Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні : Поширення і тенденції в Україні За результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту– ESPAD-»/ О.М.Балакірева Д.М.Павлова, та інші. 2019;
- Думки, оцінки та уподобання підлітків щодо консультування і тестування на ВІЛ / Аналітичний звіт за результатами третьої хвилі онлайн-опитування. О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, К. М. Нагорняк, «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка», 2017;
- Профілактика ВІЛ-інфекції серед підлітків груп ризику: моделі надання медико-соціальних послуг / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, К. М. Нагорняк, О. Т. Сакович, Ю. В. Середа, А. В. Судакова; ГО «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка»; Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2015;
- Посилення компонента по роботі з підлітками в рамках національної програми ВІЛ/СНІД: адвокаційний звіт / за ред. О.М. Балакіревої; ЮНІСЕФ, ГО «УІСД ім. О. Яременка». Київ, 2017. 88 с.
- Онлайн-платформа «Центр Знань»: <http://knowledge.org.ua/>
- портал SupportME Міжнародного благодійного фонду «Українська Фундація Громадського Здоров'я» <http://supportme.org.ua/main>